

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΩΡΓΟΥ ΝΤΕΝΤΕ, ΜΔΕ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΣΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΠΜΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, 9-12-2013

Δεδομένου ότι υπολείπομαι σε σπουδές εγκληματολογικού/νομικού χαρακτήρα η στροφή στο συγκεκριμένο μεταπτυχιακό υποκινήθηκε από μια μάλλον ρομαντική διάθεση. Διασταυρώθηκα με αυτό που αποκαλούμε *έγκλημα* και *εγκληματία* κυρίως μέσα στον κόσμο της λογοτεχνίας και της τέχνης. Όχι πως ο μέσος άνθρωπος αποκλείεται να έρθει σε επαφή με τα παραπάνω κατά την εξω-λογοτεχνική του ζωή, αλλά συμβαίνει οι λογοτέχνες, οι θεατρικοί συγγραφείς και ηθοποιοί, οι εικαστικοί (φυσικά), τα θέματα αυτά, να τα τραβάνε ως τα άκρα, και ανάλογα με το ταλέντο και την οξυδέρκειά τους να ατενίζουν τον εγκληματία και την πράξη του από όλες τις πιθανές γωνίες που η μυθοπλασία και το όνειρο επιτρέπουν αλλά η εμπειρική πραγματικότητα απαγορεύει: Από το ανθρώπινο στο θεϊκό, από το εγώ στο εμείς, από την ψυχή ως το σπλισμένο χέρι, από τον αποτροπιασμό ως την εξιδανίκευση ακόμα: *"Βλέπω στους κλέφτες, στους προδότες, στους δολοφόνους, στους απόκληρους και στους μάγκες μια βαθιά, υπόγεια ομορφιά"* (Ζαν Ζενέ).

Υπάρχει, νομίζω, κάτι το δυσεξήγητο στο να επιδιώκει κανείς να ασχοληθεί με το έγκλημα και τον εγκληματία. Είτε είναι λογοτέχνης είτε εγκληματολόγος, δικηγόρος, ή δικαστής. Κι αυτό γιατί ο ακραίος εγκληματίας, λιγότερο σαν μονάδα και περισσότερο σαν ιδέα, συγκλονίζει όχι μόνο την κοινωνική τάξη αλλά τον καθένα προσωπικά που θα πάρει την ευθύνη να τον πλησιάσει. Ο ακραίος εγκληματίας και εγκληματικότητα, έξω από νομικούς όρους και ταξινομήσεις, μας υπενθυμίζουν έναν αιώνιο διχασμό της ψυχής και της συνείδησης, ένα αρχέγονο υπαρξιακό κενό. Ποια κρυφή δύναμη μας έλκει λοιπόν στην ενατένιση της σκοτεινής μας πλευράς; Από τη δική μου σκοπιά, ο Οιδίπους, (μιας και μιλάμε για λογοτεχνία), το πιο μερό και τραγικό πλάσμα στον κόσμο, δίνει μία αφοπλιστική ερμηνεία: *«Υφήρπε γαρ πολύ»*, απαντάει στην αγανακτισμένη Ιοκάστη όταν αυτή έχοντας αναβλέψει προσπαθεί να τον αναχαιτίσει από το να μάθει για τα φρικτά εγκλήματα, τα τόσο δεμένα με το πεπρωμένο του. *«Υφήρπε»*... Μια λέξη μοναδική για να εκφράσει κανείς την αγωνία της ανθρώπινης ανάγκης να γνωρίζει, και ίσως μια καταπιεσμένη απόλαυση που προκύπτει από το αντικείμενο του τρόμου! Δεν έρπετο απλώς αλλά έσκαβε μέσα του ανομολόγητα βαθιά. Το γιατί του Οιδίποδα θα μπορούσε να είναι το γιατί του επιστήμονα όλων των εποχών, όλων των ειδικοτήτων. Και βέβαια και του εγκληματολόγου. Υποθέτω πως αυτό το απεριόριστο **γιατί** κατέτρωγε και τον Lombroso μπροστά στα μακάβρια και αγαπημένα του κρανία αναζητώντας τον «εγκληματία άνθρωπο», παρόλο που το πρόβλημα τελικά, όπως αποδείχθηκε από την επιστημολογική εξέλιξη της εγκληματολογίας, ήταν πιο σύνθετο και η απάντηση προϋπέθετε και άλλου τύπου ερωτήματα.

Αυτό ήταν για μένα το κίνητρο που με οδήγησε στο ΠΜΣ Εγκληματολογίας, κι έτσι από το λόγο της τέχνης αποπειράθηκα να περάσω στο λόγο της επιστήμης. Από τον Σοφοκλή και τον Ντοστογιέφσκι, αλλά και το αγαπημένο μου λαϊκότροπο, ίσως για πολλούς αστυνομικό αφήγημα, τον Τσάντλερ και τον Χαμέτ, τον Σιμενόν και τον Μανσέτ πέρασα στον Λομπρόσο και τον Ντουρκχάιμ, στον Μπέκερ και στον Μάτζα. Από το φανταστικό της λογοτεχνίας στο

«πραγματικό» της επιστήμης. Και νομίζω πως παρά τα αγεφύρωτα χάσματα που ξεχωρίζουν τη λογοτεχνία από την εγκληματολογία, κάποιες φορές τα όρια διαλύονται.

Ωστόσο, ο καταλυτικός παράγοντας που με έκανε να αποφασίσω οριστικά τη συμμετοχή μου στις εξετάσεις του ΠΜΣ ήταν η μελέτη του βιβλίου, *Η Εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, του Ιάκ. Φαρσεδάκη, έργο το οποίο, πέρα από την επιστημονικότητά του, έχει έναν διακριτικό αφηγηματικό, λογοτεχνικό χαρακτήρα. Από την αρχαία Αθήνα ως τις μέρες μας το εγκληματικό φαινόμενο μπαίνει στο μικροσκόπιο φιλοσόφων, νομικών, πολιτικών και εγκληματολόγων. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας αυτό που αποκαλούμε *έγκλημα* επιδεικνύει μία μόνιμη παρουσία στο χώρο και στο χρόνο, στις κοινωνικές δομές και στο μυαλό των θεωρητικών, στις εφιαλτικές εκλάμψεις ποιητών και λογοτεχνών. Οι δυνατότητες και οι μεταλλάξεις του φαινομένου είναι σχεδόν απεριόριστες: Μπορεί να είναι κάτι το χυδαίο ή το αποτροπιαστικό. Μπορεί όμως να είναι κάτι το ιερό: Η Αντιγόνη κάνει λόγο για *άγιο κρίμα*. Ακόμα περισσότερο, μπορεί την ίδια στιγμή η ίδια πράξη να συγκεντρώνει και τις δύο σημασίες. Πότε είμαστε μόνο καλοί ή μόνο κακοί; (Ο Μαρουνγιέρ το αναλύει ιδεατά μέσα στους *προκαταρκτικούς προβληματισμούς για τη συγκριτική μελέτη εγκλημάτων και τιμών ανθρώπων* και το μύθο του Σατωμπριάν). Μπορεί επίσης να είναι φανερό ή κρυφό, αντιληπτό ή όχι, μεγάλο ή μικρό, βίαιο ή όχι. Μπορεί να είναι ελκυστικό, απαγορευμένο, αναπόφευκτο, οικονομικό, πολιτικό, ταξικό, περιβαλλοντολογικό. Μπορεί να είναι υπαρκτό ή ανύπαρκτο (επινοημένο). Μπορεί να είναι έξω από εμάς ή να κρύβεται μέσα μας. Μπορεί να σιωπά ή να φωνάζει. Μπορεί να στρέφεται ενάντια σε ένα συγκεκριμένο υποκείμενο ή σε μια συλλογικότητα, αλλά μπορεί να στρέφεται και απέναντι σε εκείνον που το διαπράττει. Μπορεί να είναι η εκδήλωση μιας παθολογικής προσωπικότητας ή μιας παθολογικής κοινωνίας, κ.ο.κ.

Πάντως μέσα μου είχε εδραιωθεί επίμονα η ιδέα να δώσω εξετάσεις.

Μετάπειτα, ως φοιτητής του προγράμματος όλα τα παραπάνω μου αποκαλύφθηκαν σε άλλη διάσταση: «*Μια κλινική περίπτωση δεν είναι μυθιστόρημα, ούτε φιλοσοφικό δοκίμιο ούτε κάποιο στατιστικό δεδομένο· είναι η ακριβέστερη δυνατή συγκέντρωση όλων των παραμέτρων που παρουσιάζονται, ο εντοπισμός όλων των μεθοδολογικών προβλημάτων που ανακύπτουν κατά τη συνάντησή τους, και η ενδεχόμενη λύση αυτών των προβλημάτων*» επισημαίνει ο Dufour. Τώρα είχα τη μοναδική ευκαιρία να μελετήσω το αντικείμενο της νεοσύστατης επιστήμης, **το εγκληματικό φαινόμενο**, τα στοιχεία, τα χαρακτηριστικά, τη δομή του, τους φορείς εκείνους που συμμετέχουν στην παραγωγή ή στην αντιμετώπισή του, από τη διαδικασία θέσπισης των ποινικών νόμων ως την αντίδραση απέναντι στην πράξη εκείνη που ονομάζουμε «παρέκκλιση» ή «έγκλημα». Πιο συγκεκριμένα: Είδα τις νέες μορφές εγκληματικότητας όπως αναπτύχθηκαν με τη βοήθεια της τεχνολογικής προόδου, (απάτες μέσω του διαδικτύου, εγκλήματα γενετικής τεχνολογίας, περιβαλλοντολογικά εγκλήματα, κ.ά.) Συνειδητοποίησα ότι εκτός από τη λεγόμενη συμβατική εγκληματική δράση, εξίσου βαριές μορφές εγκληματικότητας, (αυτές που ο Sutherland επισήμανε ως εγκλήματα του *λευκού περιλαιμίου*), πλήττουν με σφοδρότητα το κοινωνικό σύνολο, συχνά δε υπό την προστασία του νόμου. Κατόρθωσα να κατανοήσω τι σημαίνει αστακή εγκληματικότητα, και πως κατανέμεται χωροταξικά, τι σημαίνει «φόβος του εγκλήματος» και «ηθικός πανικός» αλλά κυρίως κάτω από ποιους όρους τα κοινωνικά αυτά φαινόμενα αλληλεπιδρούν διαμορφώνοντας το κοινωνικό προφίλ της πόλης που

ζούμε. Είδα τη σχέση ανάμεσα στην αντεγκληματική πολιτική και τα δικαιώματα του ανθρώπου, την ποικιλία των τρόπων και τη σύγχρονη διεθνοποίηση των διαδικασιών του κοινωνικού ελέγχου, αντιλήφθηκα τι σημαίνει κοινωνική ένταξη ή αποκλεισμός. Έμαθα για την κοινωνική πρόληψη του εγκλήματος και τις εναλλακτικές μορφές δικαιοσύνης, για τον σημαντικό ρόλο του θύματος στην ποινική δικαιοσύνη και την αντεγκληματική πολιτική. Διαπίστωσα τη σχέση μεταξύ εγκληματολογικής θεωρίας και εγκληματολογικής έρευνας, τις μεθόδους, τις τεχνικές και τα εργαλεία που η τελευταία χρησιμοποιεί. Τέλος έμαθα για τους κινδύνους που κάθε κοινωνική επιστήμη διατρέχει, και πολύ περισσότερο η Εγκληματολογία, να γίνει άθυρμα του πολιτικο-διοικητικού μηχανισμού, συγκεκριμένων συμφερόντων και δράσεων. Μέσα από αυτό το πρίσμα κατανόησα τη σημαντικότητα ιδέα της κοινωνικής κατασκευής της εγκληματικότητας τον ρόλο του κράτους σε αυτή, τον ρόλο του καθενός από εμάς σε αυτή.

Εννέα λοιπόν ξεχωριστές ενότητες μαθημάτων φωτίζουν σφαιρικά το φαινόμενο. Διαφορετικές προσεγγίσεις του φαινομένου από διαφορετικούς ανθρώπους και ως εκ τούτου διαφορετικές προτάσεις για την αντιμετώπισή του. Ωστόσο αυτή ακριβώς η διαφορετικότητα και η πολυφωνία αντί να υπονομεύει την εσωτερική συνοχή του προγράμματος αντιθέτως την εξέλιξε. Αντίρροπες δυνάμεις αρμονικά αντιτιθέμενες μου έδειξαν ακριβώς αυτό: την πολυπλοκότητα και πολυμορφία του φαινομένου, την πολυσημία της πραγματικότητας. Οι όποιες λύσεις θα έρθουν από τη σύνθεση και τη συναρμογή, όχι από τον αποκλεισμό: «Όποιος αποκλείει δεν περικλείει» έλεγε ο Η. Δασκαλάκης.

Αν στο πρόγραμμα του μεταπτυχιακού οφείλω τη γνώση και το ενδιαφέρον μου για την Εγκληματολογία, στους ανθρώπους με την ευθύνη της πραγματοποίησής του οφείλω μια γνώση που υπερβαίνει το τεχνικό κομμάτι, το επιστημονικό. Μόνο με τη συμβολή αυτής, της δεύτερης γνώσης, η εμπειρία του Μεταπτυχιακού συγκεκριμενοποιείται, αποκτά σκελετό και αξία χρηστική. Εν συντομία και ξεκινώντας από το πρώτο πρώτο μάθημα ως το τελευταίο:

Από την κα Χάιδου έμαθα να ακριβολογώ, να μην παρασύρομαι από αστεϊσμούς, να δέχομαι τις δυσκολίες το ίδιο καλά με τις ευκολίες.

Από τον κο Λάζο έμαθα την ελευθερία να βλέπω τα πράγματα με τη λογική σαν πολίτης και σαν άνθρωπος.

Από την κα Παπαγιαννοπούλου έμαθα τη μορφή, τη φόρμα του τελειωμένου, τη συμμετρία της προσπάθειας

Από την κα Ζαραφωνίτου έμαθα το πάθος για αυτό που κάνεις, την αφοσίωση στην τελειότητα, την αυστηρότητα με τον εαυτό μου, την πειθαρχία, την τέχνη της οργάνωσης του χώρου και του χρόνου κάτω από δύσκολες συνθήκες

Από τον κο Μαγγανά τη δύναμη της μετριοπάθειας, τη χάρη και την ομορφιά της απλότητας. Την απόσταση από κάθε τι επιτηδευμένο, ένοχο ή κρυφό.

Από τον κο Νικολόπουλο έμαθα να διαβάζω και να ακούω προσεκτικά αυτό που κρύβεται πίσω από τα λόγια, να εξονυχίζω (όσο μπορώ) ως την τελευταία λεπτομέρεια, να μην

υποκύπτω άκριτα σε εικόνες, ιδέες, φαινομενικότητες, έμαθα την οικονομία του χρόνου και του λόγου. Να εμπιστεύομαι τον εαυτό μου και να μην το βάζω κάτω

Από την κα Βλάχου έμαθα την ευγένεια του χαρακτήρα, την ψυχική ηρεμία σε όλες τις περιστάσεις, να ακούω καλά τις γνώμες των άλλων

Από την κα Τσίγκανου έμαθα την έρευνα, την υπομονή, τη -βήμα-βήμα- προσέγγιση του αντικειμένου, τη μεθοδικότητα

Από την κα Λαμπροπούλου έμαθα για τη γνώση, τον τρόπο που την μαθαίνω, για τις άπειρες πιθανότητες και μορφές του εαυτού μου και των άλλων. Έμαθα επίσης τη σοβαρότητα, την αυτοσυγκέντρωση και την απομόνωση από ευκολίες, τους γνήσιους δισταγμούς του επιστήμονα.

Τέλος, από τον ιδρυτή του μεταπτυχιακού, τον κο Φαρσεδάκη, τον οποίο γνώρισα περισσότερο από τα βιβλία του, τις ομιλίες του στα συνέδρια, αλλά και σαν μέλος της εξεταστικής επιτροπής της διπλωματικής μου, έμαθα τη διαύγεια της σκέψης, διαύγεια που δεν οφείλεται μόνο στην ευρυμάθεια, όσο στην υπομονή του χαρακτήρα, στη δεκτικότητα του πνεύματος και στην πεποίθηση πως η προσπάθεια για το καλύτερο δεν σταματάει ποτέ

Νομίζω ότι σε όλους μας έχει συμβεί να αναρωτηθούμε: *«πως ξέρω ότι είμαι εκεί όπου πρέπει να βρίσκομαι; Πως ξέρω ότι κάνω αυτό που θέλω να κάνω;»* Προσωπικά τα δύο τελευταία χρόνια το ερώτημα αυτό δεν με απασχόλησε καθόλου. Σήμερα, έχοντας απαντήσει σε πολλά από τα ερωτηματικά μου αλλά και έχοντας δημιουργήσει νέα, και αν υποθέσουμε ότι πράγματι έκανα κτήμα μου όλη αυτή τη γνώση, θα ήθελα να τη χρησιμοποιήσω για να βοηθήσω. Την πολιτεία μου, τους συνανθρώπους μου μα και εμένα τον ίδιο, (κάθε αλλαγή έρχεται από μέσα μας πρώτα, όπως επισημαίνει και ο L. Hulsman), να γίνω ανθρωπινότερος και αποτελεσματικότερος στην περιστολή του φαινομένου αλλά και του πόνου που επιφέρει.